

Warszawa, 08-03-2024 r.

RZECZNIK PRAW OBYWATELSKICH

Marcin Wiącek

XI.813.23.2022.ASZ

Pani

Barbara Nowacka

Minister Edukacji Narodowej

ePUAP

Szanowna Pani Minister,

chciałbym powrócić do tematu ubóstwa menstruacyjnego, podniesionego przeze mnie w wystąpieniu do ówczesnego Ministra Edukacji i Nauki z dnia 13 marca 2023 r.¹. Na priorytetowe znaczenie tej kwestii wskazują m.in. organizacje pozarządowe².

Menstruacja jest naturalnym elementem życia, którego znaczenie w perspektywie ochrony prawa człowieka, równość płci i zdrowia publicznego wzrasta na

¹ Zob. wystąpienie Rzecznika Praw Obywatelskich do Ministra Edukacji i Nauki z 13 marca 2023 r. (znak: XI.813.23.2022), dostęp pod adresem:

<https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/rpo-menstruacja-darmowe-srodki-higieny-szkoly-mein-odpowiedz> [dostęp: 28 lutego 2024 r.].

² Zob. <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/zrpo-spotkanie-zespol-praw-kobiet-inicjatywa-nasz-rzecznik> [dostęp: 5 marca 2024 r.].

przeżyci lat³. Każda osoba menstruująca powinna mieć prawo do godnego traktowania i poczucia bezpieczeństwa w tym okresie. Niestety, brak podpasek, środków higieny osobistej oraz niewiedza połączona ze stereotypami i stygmatyzacją, wpędzają wiele z nich w ubóstwo menstruacyjne⁴. Osoby menstruujące niekiedy mają ograniczony dostęp do produktów higienicznych i potrzebnej w czasie menstruacji infrastruktury sanitarnej, w szczególności ze względu na swoją trudniejszą sytuację życiową, ale także – edukacji menstruacyjnej.

Mój niepokój budzą konsekwencje opisanego wyżej zjawiska, w szczególności – jego negatywny wpływ na możliwość realizacji konstytucyjnego prawa do nauki (art. 70 Konstytucji). Jak wskazują dostępne badania, większość polskich nastolatek doświadcza negatywnych sytuacji związanych z miesiączką, które często wiążą się z rezygnacją z aktywności, w tym udziału w zajęciach lekcyjnych. Ponad połowa ankietowanych dziewcząt nie poszła do szkoły z powodu miesiączki (54%), 1 na 5 dziewcząt (21%) musiała wyjść ze szkoły wcześniej z powodu braku środków higienicznych w czasie miesiączki, a co dziesiąta (10%) z tego samego powodu nie wyszła w ogóle z domu. Należy mieć na względzie także negatywne konsekwencje sytuacji niespodziewanego rozpoczęcia miesiączki, której doświadczyła ponad połowa ankietowanych dziewcząt (54%), ryzyka poplamienia ubrania w miejscu publicznym w czasie okresu, a w związku z tym – zaplamienia mebla, co stało się udziałem – odpowiednio – 56% i 78% ankietowanych. Wzmacniać to mogą trudności w wyjściu w trakcie lekcji do toalety w sytuacji konieczności spowodowanej obfitym okresem (na niemożność wyjścia do toalety w takiej sytuacji wskazało 36% dziewcząt biorących

³ Zob. m.in. oświadczenie Wysokiego Komisarza ds. Praw Człowieka w sprawie zdrowia menstruacyjnego, dostęp pod adresem:

<https://www.ohchr.org/en/statements/2022/06/high-commissioner-human-rights-statement-menstrual-health> oraz oświadczenie Światowej Organizacji Zdrowia w sprawie zdrowia i praw menstruacyjnych, dostęp pod adresem: <https://www.who.int/news/item/22-06-2022-who-statement-on-menstrual-health-and-rights> [dostęp: 28 lutego 2024 r.].

⁴ Zob. <https://unicef.pl/chce-pomoc/nasze-akcje/ubostwo-menstruacyjne> [dostęp: 28 lutego 2024 r.].

udział w ankiecie). Dziewczęta doznają też żartów ze strony kolegów z powodu miesiączki (10%), a nawet są przez nich z tego powodu źle traktowane (3%)⁵.

Niewątpliwie brak możliwości dbania w pełni o zdrowie i higienę menstruacyjną powoduje, że osoby miesiączkujące nie mogą żyć z poczuciem godności i pewności siebie⁶. Na to nakłada się jeszcze fakt silnego społecznego tabuizowania menstruacji, uzasadniający pilną potrzebę normalizacji dyskursu publicznego na jej temat⁷. Istotnym narzędziem tego może być edukacja seksualna adresowana do uczennic i uczniów, ukazująca nie tylko fizjologiczne przejawy płciowości/seksualność (w tym zagadnienie miesiączkowania) w sposób rzetelny, ale zwracająca także uwagę na ich społeczny kontekst. Budowanie środowiska przyjaznego osobom, które miesiączkują, wymaga upowszechniania przekazu, który zmniejsza stygmatyzację związaną z miesiączką i włącza mężczyzn i chłopców w proces wsparcia osób miesiączkujących⁸. W sferze edukacji postulat ten mógłby zostać zrealizowany przez odpowiednio zorganizowane i przeprowadzone lekcje wychowania do życia w rodzinie, które aktualnie – w ocenie ankietowanych – nie pozwalają na osiągnięcie wskazywanego

⁵ Dane za: „Menstruacja. Raport z badania jakościowo-ilościowego przygotowany dla Kulczyk Foundation”, dostęp pod adresem: <https://kulczykfoundation.org.pl/uploads/media/default/0001/05/0fbe618f4aa748170c8b3f096367e2c607888eb8.pdf> [dostęp: 28 lutego 2024 r.].

⁶ Zob. Raport pt. „Krwawy problem. Ubóstwo menstruacyjne: dlaczego i jak musimy je zakończyć”, dostęp pod adresem: <https://kulczykfoundation.org.pl/uploads/media/default/0001/05/63f40c6daa0e66cc61a60928481788dc936a6db0.pdf> [dostęp: 28 lutego 2024 r.].

⁷ Szerzej o tym B. Adryjan, Menstruation poverty from the perspective of Polish women, *Acta Universitatis Lodziensis. Folia Sociologica* 2023, 86, s. 84 i nast., dostęp pod adresem: <https://doi.org/10.18778/0208-600X.86.05> [dostęp: 6 marca 2024 r.].

⁸ Por. K. Babbar, J. Martin, J. Ruiz, A.A. Parray, M. Sommer, M., Menstrual health is a public health and human rights issue, *The Lancet. Public health* (2022), 7(1), e10–e11, dostęp pod adresem: [https://doi.org/10.1016/S2468-2667\(21\)00212-7](https://doi.org/10.1016/S2468-2667(21)00212-7) [dostęp: 28 lutego 2024 r.].

standardu edukacyjnego⁹. Z pewnością należałoby go także uwzględnić w komponencie edukacyjnym pakietu rozwiązań „Bezpieczna, świadoma Ja”, którego celem jest wzmocnienie poczucia bezpieczeństwa zdrowotnego kobiet, realizowanym przez Minister Zdrowia we współpracy z Panią Minister¹⁰.

Zmianę sytuacji ułatwić mogłoby także zapewnienie darmowych środków higieny osobistej, bezpiecznych i higienicznych miejsc do zmiany i utylizacji materiałów higienicznych i urządzeń do mycia we wszystkich szkołach i placówkach edukacyjnych. Nie tylko stanowiłoby to krok w stronę rozwiązania problemu utrudnionego dostępu do produktów związanych z menstruacją, na przykład z powodu braku środków finansowych na ich zakup, który napotyka 8% ankietowanych nastolatek¹¹, ale także – wprowadzając temat menstruacji do przestrzeni publicznej – służyłoby eliminacji negatywnych stereotypów z nią związanych. Na marginesie warto zaznaczyć, że szacowany średni koszt zapewniania w szkole dostępu do produktów menstruacyjnych przez cały rok szkolny może być relatywnie niewielki – około 150 złotych¹² – choć oczywiście będzie uzależniony od rzeczywistych potrzeb w danej placówce.

Uwzględniając powyższe, działając na podstawie art. 16 ust. 1 w zw. z art. 17b pkt 1 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (Dz.U. z 2023 r. poz. 1058), uprzejmie proszę Panią Minister o rozważenie podjęcia działań, w szczególności

⁹ Wskazuje na to zarówno raport pt. „Menstruacja. Raport z badania jakościowo-ilościowego” przygotowany dla Kulczyk Foundation, <https://kulczykfoundation.org.pl/uploads/media/default/0001/05/0fbe618f4aa748170c8b3f096367e2c607888eb8.pdf> [dostęp: 28 lutego 2024 r.], jak i raport z projektu badawczego Fundacji „Różowa Skrzyneczka” pt. „Ubóstwo menstruacyjne w opiniach i doświadczeniu kobiet z 2021 r.”.

¹⁰ Jak wynika z informacji dostępnych na stronie <https://www.gov.pl/web/zdrowie/pakiet-dla-kobiet-bezpieczna-swiadoma-ja> [dostęp: 5 marca 2024 r.].

¹¹ Zob. „Menstruacja. Raport z badania...”, op. cit.

¹² Dane za <https://www.akcjamenstruacja.pl/am-w-twojej-szkole> [dostęp: 28 lutego 2024 r.].

legislacyjnych¹³, zwiększających dostępność środków higienicznych (inicjatywy jednostek samorządu terytorialnego ukierunkowane na zmniejszenie problemu wykluczenia menstruacyjnego¹⁴ muszą bowiem uzyskać systemowe wsparcie) oraz zapewniających odpowiednie warunki ich zmiany i utylizacji w placówkach edukacyjnych¹⁵, wzmacniających społeczną świadomość procesu miesiączkowania oraz przyczyniających się do budowania środowiska oświatowego wspierającego osoby miesiączkujące.

Jednocześnie chciałbym poinformować, że na uwzględnienie czeka sformułowany przeze mnie w wystąpieniu do Ministra Finansów postulat objęcia tą samą stawką podatku VAT (5%) wszystkich artykułów higienicznych stosowanych w czasie menstruacji¹⁶, co niewątpliwie może mieć znaczenie dla podnoszonego w niniejszym wystąpieniu problemu. Jak wynika z przekazanej odpowiedzi, kwestia ta miała zostać poddana analizie w ramach prac legislacyjnych nad projektem rozporządzenia określającego zakres towarów objętych preferencyjną stawką VAT na rok 2024¹⁷.

Liczę, że niniejsze wystąpienie spotka się ze zainteresowaniem Pani Minister, i że wspólnie uda nam się zainicjować systemowe działania na rzecz poprawy

¹³ Zob. poselski projekt ustawy o zmianie niektórych ustaw w celu przeciwdziałania ubóstwu menstruacyjnemu i zapewnienia dostępności niezbędnych środków higieny menstruacyjnej w szkołach i uczelniach, EW-020-1283/23, dostęp pod adresem: <https://www.sejm.gov.pl/sejm9.nsf/agent.xsp?symbol=PROJNOWEUST&Nrkadencji=9&Kol=W&Typ=UST> [dostęp: 5 marca 2024 r.].

¹⁴ Mapa tzw. „różowych skrzyneczek” dostępna jest pod adresem: <https://www.rozowaskrzyneczka.pl/mapa> [dostęp: 28 lutego 2024 r.].

¹⁵ Należy podkreślić, że na problem dostępu do miejsc, w których w odpowiednich warunkach można zadbać o higienę menstruacyjną wskazało 70% ankietowanych kobiet. Zob. B. Adryjan, *Menstruation poverty...*, op. cit.

¹⁶ Wystąpienie Rzecznika Praw Obywatelskich do Ministra Finansów z 17 stycznia 2023 r. (znak: V.511.1047.2022.KB), dostęp pod adresem: <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/rpo-kubeczki-menstruacyjne-vat-mf-odpowiedz> [dostęp: 28 lutego 2024 r.].

¹⁷ Pismo Ministra Finansów z dnia 16 lutego 2023 r. (znak: PT1.055.2.2023).

faktycznych warunków realizacji konstytucyjnego prawa do nauki, odpowiadających wzywaniam współczesnego świata i zmieniającej się rzeczywistości. Wyrażam przekonanie, że rekomendowane przeze mnie działania są warunkiem niezbędnym budowania nowoczesnej szkoły, zapewniającej wszystkim uczniom i uczennicom równy dostęp do edukacji wysokiej jakości¹⁸.

Z poważaniem

Marcin Wiącek

Rzecznik Praw Obywatelskich

/-wydano i podpisano elektronicznie/

Do wiadomości:

1/ **Pani Monika Horna-Cieślak, Rzeczniczka Praw Dziecka**, ePUAP

2/ **Pani Katarzyna Kotula, Ministra do spraw Równości**, ePUAP

¹⁸ Zob. <https://www.gov.pl/web/edukacja/podstawowe-informacje-mein> [dostęp: 05 marca 2024 r.].